

UDK: 821.163.4:929Petrovioc Njegos P. II
94(497.16)''1830/1851''

Pregledni rad

Danilo RADOJEVIĆ (Podgorica)

Dukljanska akademija nauka i umjetnosti

NJEGOŠ KAO VLADIKA

Ova radnja ima za cilj da pokaže Njegoševe podvojenosti između dužnosti mitropolita autokefane Crnogorske pravoslavne crkve, svjetovnoga vladara i pjesnika mislioca. Njegoš je, kao i njegovi prethodnici na mitropolitskoj stolici, morao da obavlja i dužnosti svjetovnoga vladara. Navedene obaveze odmah je počeo da prati njegov snažni pjesnički nemir. Pošto je pošedovao izuzetnu sazajnu znatiželju, njegovi misaono-pjesnički dometi naglo su se proširili. Može se konstatovati da su Njegoša najviše zaokupljale dvije dužnosti: obaveza svjetovnog vladara i sazajno-pjesnička.

Ključne riječi: *Petar II Petrović Njegoš, vladika, svjetovni vladar, pjesnik, diplomata, velike sile*

Pri govoru o Petru II Petroviću Njegošu kao crkvenome velikodostojniku, treba imati u vidu njegov misaono-vjerski razvoj jer je došao na čelo Crnogorske crkve u ranoj mladosti. Na isti način pristupamo i kad ocjenjujemo njegov pjesnički uspon. Treba samo pokušati da se prizove, u mašti, onaj Njegošev složeni i mutni osećaj koji ga je morao obujmiti kad su ga, njegovi najbliži, oblačili u ornat tek umrloga strica mitropolita Petra. To je bio sudbonosni trenutak koji je oštro podijelio njegov život. Crnogorskim glavarima koji su ga uvodili u taj čin bila je na umu potreba države i crkve, da ne smije doći do sedisvakancije. Po snazi doživljaja možda je bilo njegovo hirotonisanje u Petrogradu kome je prisustvovao i ruski car. Detalje oko toga crkvenog ceremonijala objašnjavao mu je novgorodski mitropolit Serafim, kome je Njegoš pisao kad se vratio u Crnu Goru, 18. decembra 1833, da se šeća njegovih „dobrotvornih pouka“ koje su mu veselile dušu; dalje kaže da će savjete Serafime imati na umu, da radi „na korist i dobro svoje otadžbine“.

Njegoš je, kao i njegovi prethodnici na mitropolitskoj stolici, morao da obavlja i dužnosti svjetovnoga vladara. Navedene obaveze odmah je počeo da prati njegov snažni pjesnički nemir. Pošto je pošedovao izuzetnu sazajnu znatiželju, njegovi misaono-pjesnički dometi su se naglo proširili. Može se

konstatovati da su Njegoša najviše zaokupljale dvije dužnosti: obaveza svjetovnog vladara i saznanjano-pjesnička.

U literaturi o Njegošu postoji mišljenje da je u Crnoj Gori tada teokratski oblik vladavine bio samo spoljašnja forma. U carskoj ruskoj upravi postojalo je mišljenje da crnogorske vladike pokazuju veću privrženost Rusiji nego što bi to činili svjetovni vladari, pa su nastojali da takvo stanje ostane. Osim toga, ruskoj diplomatiji je bilo poznato da su Turci tretirali Crnu Goru kao svoju oblast u kojoj vladike samo upravljaju crkvom. Njegoš je svojim pjesničkim djelom i ukupnim ponašanjem razbijao iluziju da je u Crnoj Gori na snazi teokratski oblik vladavine. Kao što je poznato, u Njegoševo vrijeme postojao je i djelovao Senat, čije su odluke izvršavali perjanici. Zato Njegoš nije morao, poput Petra I, da se služi kletvom kao sredstvom vladavine i da tim putem snaži autoritet i osuđuje izdaju, već je Senat, za počinjeno anti-državno djelo, donosio odgovarajuće presude, a u tim slučajevima Njegoš nije prisustvovao.

Državne obaveze nijesu Njegošu ostavljale dovoljno vremena da često sudjeluje u crkvenijem obredima. Poznato je da je bio postavio kaluđera Petro-nija Lujanovića, izvanjca iz Vojvodine, za arhimandrita Cetinjskoga manastira i da mu je bio povjerio rukovođenje crkvenim poslovima. Njegoš je djelovao kao državnik, diplomata, vjerski poglavar, pjesnik, što je bilo konstantno praćeno iz Crnoj Gori susjednih oblasti kao i iz centara velikih sila, Rusije, Tur-ske, Austrije. Danas je poznat značajan broj dokumenta iz kojih se vidi veliki i stalni interes za Njegoša. Jedan od rivala koji je ocjenjivao Njegošev rad u crkvi da bi stvorio sliku o njemu da nije dostojan vladikaške stolice, bio je Ivan Ivanović Vukotić, Crnogorac iz Podgorice koji je u Rusiji postigao ugled i plemstvo. Na molbu crnogorskih glavara upućen je u Crnu Goru kao carski izaslanik da pomogne pri organizaciji vlasti pa je dvije godine bio predsjednik Senata. Za to vrijeme približavao se Njegoševim protivnicima jer je želio da preuzme vlast. Međutim, kad je uvidio da nema izgleda da ispuni svoje namje-re, vratio se u Rusiju krajem 1833. godine i proširio intrige protiv Njegoša: da je zanemario crkvu, da se ne stara o crnogorskome narodu, da se samo bavi pjesništvom, da čita samo svjetovne knjige, da je rasprodao crkvene sasude. Pomenutom Ivanu Ivanoviću Vukotiću pridružio se i Jeremija Gagić, ruski konzul u Dubrovniku, što se vidi iz njegova izvještaja ministarstvu. U tim napadima na Njegoševu ličnost sudjelovao je i Milorad Medaković, pišući da je vladika zapao „u opasni vrtlog u koji je doveden zapadnim mislima, čitajući talijanske i francuske pjesnike“.

Njegoš je, međutim, uviđajući nužnost razvijanja diplomatskih odnosa s Rusijom, dobro znao da ruski dvor i vlada zasnivaju svoju politiku pre-ma Balkanu na učvršćivanju veza s pripadnicima pravoslavne konfesije. Ta

činjenica ga je, između ostaloga, motivisala da, radeći na jačanju crkve, osnuje školu u kojoj su budući sveštenici mogli sticali osnovna znanja iz časlovca i psaltira.

Njegoš se ponašao u skladu s tadašnjim samostalnim položajem Crnogorske pravoslavne crkve i nezavisne države. U petom tomu zvaničnog kataloga pod naslovom **Sintagma**, koji je objavljen u Atini 1855. godine, po odobrenju vaseljenskoga patrijarha, među ukupno deset tada autokefalnih pravoslavnih crkava u svijetu – upisana je **Mitropolija crnogorska**, pod rednim brojem devet. Grčki autori **Sintagme**, M. Potli i G. A. Rali, unijeli su i ime mitropolita Petra Petrovića, što znači da su podaci za to obimno djelo prikupljeni još za Njegoševa života.

Crnogorski glavari su takođe željeli da politički oslonac na pravoslavnu Rusiju bude čvršći, pa su zato odlučili da, kako sam već kazao, Njegoš bude hirotonisan od Ruske patrijaršije. Međutim, u Karlovačkoj mitropoliji tu rusku hirotoniju doživjeli su kao umanjenje mogućnosti vršenja uticaja na ukupni duhovni i kulturni život u Crnoj Gori. Zato je karlovački mitropolit Josip Rajačić izdao naredbu o zabrani da se Njegošu, pri povratku iz Rusije, kad bude prolazio kroz Primorje koje je bilo pod Rajačićevom jurisdikcijom, odaju odgovarajuće počasti.

Za crnogorske prilike, Njegoševo hirotonisanje u Rusiji značilo je učvršćivanje vladličanskoga autoriteta, kao i održavanje kontinuiteta političkoga naslona na jaku pravoslavnu zemlju, zbog stalne opasnosti od turske invazije. Da bi položaj vladike dodatno osnažio, Njegoš je, 1834. godine, proglasio svoga strica Petra svecem, što je imalo odjeka u pravoslavnim crkvama. Namjeru da postigne taj efekat, iskazao je u pismu, 25. oktobra 1834, konzulu Jeremiji Gagiću, u kome kaže da su vladiku Petra iz groba izvadili „i poslije isljedovanja našli sveta“, pa da je to za cijeli „pravoslavni narod radosni glas“; Njegoš Gagića moli da tu vijest prenese prijateljima da bi bili učesnici „veselja opštega našega pravoslavija“. A malo docnije, 8. novembra, pisao je mitropolitu novgorodskom Serafimu Glagoljevskom o istome događaju, da narod prilazi i klanja se „svojemu izbavitelju“, i tražio savjet kako da se vlada u tom slučaju. I Njegoš je odredio da svake godine bude održavana služba sv. Petru.

Njegošu je, zahvaljujući izuzetnoj darovitosti, postajala strana hrišćanska dogma o spasu duše uz posredništvo crkve. On je u svojoj viziji nalazio višu silu koja unosi svjetlost, stvara harmoniju i svjetove iz mračnoga haosa. Milan Rešetar zaspisao je da se neke Njegoševe misli, iako je pravoslavni vladika, ne slažu s učenjem hrišćanske crkve. Njegoš je pisao da je bogu milija ljudska žrtva za slobodu nego „ulje iz kandila“. Za moralno vrednovanje čovjeka ne smije se uzimati stepen predanosti nekoj vjeri: „Laktom vjere glupost

čojka mjeri“. Neki proučavaoci Njegoševa djela utvrdili su da kod njega ima veliki broj misli koje s učenjem pravoslavne crkve nemaju nikakve veze.

Njegoš nije bio oduševljen kad je morao služiti liturđiju, ali kao vladika nije mogao javno istupati protiv crkvenih obreda. Za razliku od njegova strica vladike Petra I, bio mu je stran kaluđerski život, u molitvi i postu. Analiza njegova djelovanja pokazuje ga, u najvišem stepenu, kao svjetovnoga vladara. Zato je volio da najčešće oblači crnogorsko svečano odijelo. Od marta 1844. godine Njegoš je imao titulu **mitropolita** ali je nije koristio, već je u bogatoj prepisci, uvijek stavljao titulu – **vladika crnogorski**. Njegoš je riječ *vladika*, po zapisu njegova sekretara Milorada Medakovića, koristio u značenju – svjetovni vladar, što znači da mu je odgovaralo značenje riječi **vlatičestvovat** u ruskome jeziku – vladati, gospodariti. Na taj način on je potiskivao elemente teokratske vladavine, čime je pripremao stanje odvajanja crkvenoga i svjetovnoga u funkcionisanju crnogorske države, što je realizovao knjaz Danilo.

U svome misaonom i simboličnom spjevu *Luča mikrokozma* Njegoš je, oslanjajući se na platoničare, prije svega na Origena, slikao preegzistenciju Adamovu. Na taj način naš pjesnik je odstupio od Biblije.

Njegoša su lomile tri životne dužnosti: mitropolita, gospodara i pjesnika. U septembru 1850. godine, posetio ga je general Đorđe Stratimirović koji je u memoarima zapisao da mu je Njegoš rekao da je vlatičanstvo prihvatio iz ljubavi prema Crnoj Gori, ali da bi se rado vlatičanstva odrekao, „samo kad bi imao shodnog zamjenika“. Tada je Njegoš bio već obolio pa je Stratimiroviću rekao, dodirujući grudi, da je tu njegova smrt.

Danilo RADOJEVIĆ

NJEGOŠ AS A RULER

The author of this paper aims to show Njegoš's separation of duties as the metropolitan of the autocephalous Montenegrin Orthodox Church, and as the secular ruler and poet philosopher. Just as his predecessors at the position of the metropolitan, Njegoš had to perform the duties of a secular ruler in parallel. These responsibilities were strongly linked with his powerful poetic excitement. Having an exceptional cognitive curiosity, his philosophical and poetic thought has rapidly expanded. It can be concluded that Njegoš was mostly preoccupied with two of his duties: the one as a secular ruler and the cognitive-poetic one.

Key words: *Petar II Petrović Njegoš, ruler, poet, diplomat, great powers*